De schijf van 5, 6 of toch maar 8

Verslag ontwerponderzoek voor een volginstrument Kunstvakken Primair Onderwijs

Inleiding

Aansluitend op het praktijkonderzoek naar toetsinstrumenten voor de kunstvakken in het Voortgezet Onderwijs zijn wij in februari 2014 gestart met een ontwerponderzoek naar een toetsinstrument voor de kunstvakken in het Primair Onderwijs. De onderzoeksvraag luidde:
Hoe kan een beoordelingsinstrument voor de verschillende kunstvakken in het Primair Onderwijs er uit zien?

Beide onderzoeken werden geïnitieerd en ondersteund door het lectoraat Kunsteducatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (AHK) maar in tegenstelling tot het onderzoek voor VO waaraan alle docentenopleidingen van de AHK deelnamen (theater, beeldend, muziek en dans) is het onderzoek voor het Primair Onderwijs alleen gedaan door de opleiding docent theater en de opleiding docent beeldende kunst en vormgeving.

In de beginfase is er overleg geweest met verschillende culturele instellingen die in het kader van het programma "Cultuureducatie met kwaliteit" zelf op zoek waren naar een volg/toetsinstrument. Tijdens twee bijeenkomsten is in kaart gebracht hoe een instrument eruit zou moeten zien dat voldeed aan de wensen van deze instellingen. Daarnaast is inzichtelijk gemaakt wat de praktische belemmeringen zouden zijn waar we met de ontwikkeling van een volginstrument rekening mee zouden moeten houden.

Na literatuur- en bronnenonderzoek naar bestaande toetsinstrumenten kwamen we tot de conclusie dat bij deze specifieke doelgroep het uitgangspunt een formatief instrument zou moeten zijn. Een instrument dat als startpunt kan dienen voor het gesprek tussen kunstvakdocent en leerling en daarnaast tussen leerkracht en kunstvakdocent. Het doel werd een volginstrument voor groep 5-6 (middenbouw).

Als startpunt hanteerden we "The Five Creative Dispositions Model" van Bill Lucas et al.[1] waarin creativiteit wordt benaderd vanuit verschillende invalshoeken en de leerling centraal staat. Zowel het proces als het product komen aan bod. De Five dispositions zijn: imaginative, inquisitive, persistent, collaborative, disciplined. Iedere habit is weer onderverdeeld in 3 aspecten. In dit model wordt gewerkt met 4 niveaus, van awakening tot adept, die elk weer zijn onderverdeeld in depth, breadth, strength. Zie afbeelding 1. Erbij hoort een onderliggende rubric om de niveaus te verduidelijken. Deze inhoudelijke opzet sloot goed aan bij ons vorige onderzoek waarbij we ook met rubrics hadden gewerkt.

[1] https://www.oecd.org/edu/ceri/50153675.pdf

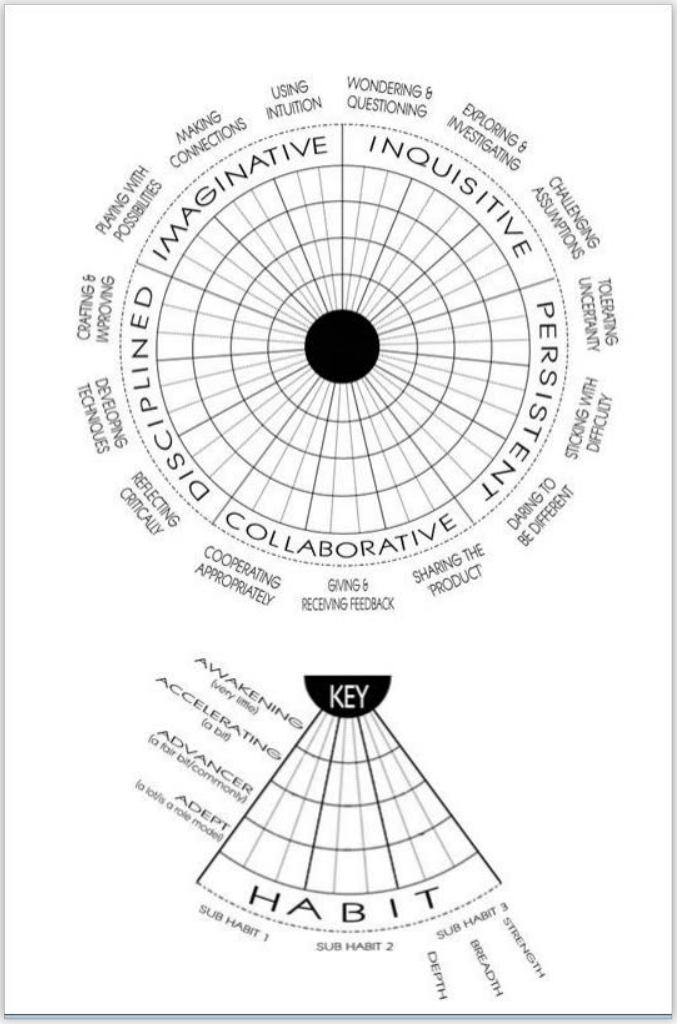

Afbeelding 1 Het 'five creative dispositions model' van Lucas

Ons argument om met dit model te gaan werken was dat de leerling hierbij centraal staat en er niet alleen wordt uitgegaan van technische vaardigheden maar dat ook o.a. verbeeldingskracht samenwerken, doorzettingsvermogen, nieuwsgierigheid benoemd worden. Dit in tegenstelling tot een paar bestaande volginstrumenten die alleen de vakdiscipline benoemen en leerling volgsystemen waar ontwikkelingsaspecten los van elkaar beoordeeld worden zoals bv ParnasSys of Lovs van Cito [2]
Daarbij waren we op zoek naar een instrument dat een dialoog op gang zou kunnen brengen tussen de leerkracht en de kunstvakdocent/vakleerkracht. Het idee was ook dat we door een instrument te kiezen dat criteria hanteert die ook door de leerkracht kunnen worden beoordeeld, het instrument zou kunnen bijdragen aan de samenwerking tussen leerkracht en kunstvakdocent.
Omdat scholen uit het Primair Onderwijs zich steeds meer willen verhouden tot de toekomstgerichte vaardigheden, was een bijkomend voordeel van dit instrument dat de criteria zoals gehanteerd door Bill Lucas toepasbaar zijn binnen de kaders van 21th century skills.

Via de mail is er navraag gedaan bij Bill Lucas (Oeso) naar verdere uitwerkingen van de onderliggende rubrics onder dit model. Het antwoord was dat het voorbeeld in het genoemde rapport nog het enige uitgewerkte onderdeel was.

[2] http://downloads.kennisnet.nl/algemeen/ictopschoolkoopwijzer5.pdf

In een gesprek met Dick van de Wateren hebben wij navraag gedaan over de kennis en het gebruik van het model in Nederland. Van de Wateren is verbonden aan *The Crowd* [3], *regie over eigen professionalisering*. Hij heeft dit model op verschillende plekken geïntroduceerd en gebruikt bij teamoverleg in scholen. Er waren geen voorwaarden om het model van Lucas te gebruiken, aan te passen of te veranderen al naar gelang de behoefte.

Eerste opzet instrument

Onze eerste opzet werd een vereenvoudigde versie van het Five Creative Dispositions Model van Lucas et al. In ons schema zijn wij wel uitgegaan van volharding, samenwerken, nieuwsgierigheid, verbeelding en discipline, maar hebben wij de criteria niet verder uitgesplitst in depth, breadth, length. Het model is door alle kunstdisciplines te gebruiken, de onderliggende rubric gaat meer op vakspecifieke eisen in. Bij de eerste presentatie op een bijeenkomst van de kenniskring bleek toch een grote behoefte aan een verdere uitwerking van met name het deel discipline.
Wij hebben het model daarna op verschillende onderdelen iets gespecificeerd en het onderdeel discipline verder opgesplitst in techniek (vaardigheden en kennis) en reflectie (reflectie en presentatie). Zie afbeelding 2

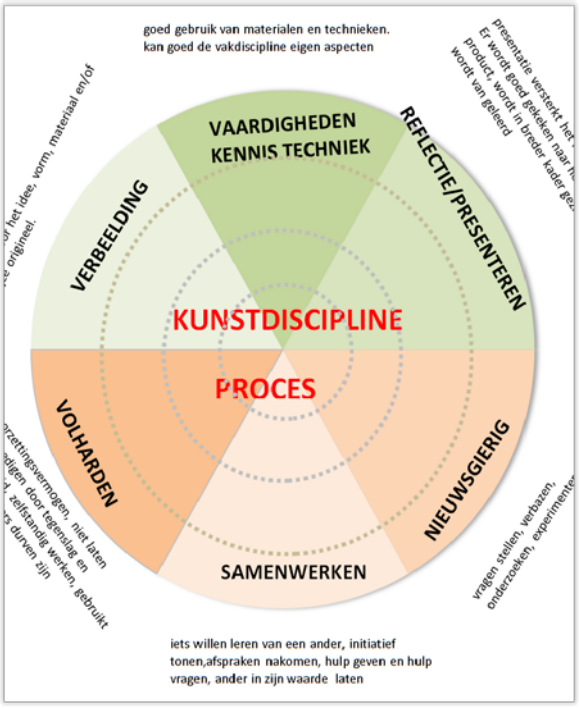

Afbeelding 2: Voorbeeld pilot volgsysteem

Kennisateliers en partners

In de loop van 2014 zijn er verschillende bijeenkomsten (Kennisateliers) geweest vanuit het LKCA (Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst) en FCP (Fonds Cultuurparticipatie) met deelnemers uit het culturele veld en onderwijs die participeren binnen Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) in een traject waarbij het op het ontwikkelen van een beoordelingsinstrument voor de kunstvakken.

4 Partners vanuit ons eigen netwerk uit deze ronde hadden aangegeven bij ons aan te willen sluiten, Mocca (Amsterdam), SKVR (Rotterdam), Cultuurstation (Eindhoven) en Koorenhuis (Den Haag) namen deel aan deze sessies en waren geïnteresseerd in een mogelijke samenwerking. Bij de partijen was een grote behoefte

[3] https://www.thecrowd.nl/

aan een beoordelingsinstrument, maar de individuele behoeftes lagen ver uit elkaar. De SKVR leerlijnen zijn opgebouwd vanuit de culturele competenties; creërend vermogen, presenteren en sociale competenties. Deze laatste moesten meegenomen worden in een volginstrument, wilde het voor hen bruikbaar zijn.

De leerlijnen van het Koorenhuis richtten zich juist sterk op discipline specifieke criteria. CultuurStation heeft samen met een aantal bureaus voor cultuuronderwijs in Brabant De Culturele Ladekast ontwikkeld: een doorlopende leerlijn cultuureducatie, waaraan leerlijnen voor verschillende kunstdisciplines gekoppeld kunnen worden (dans, drama, muziek, beeldende vorming, literatuur, erfgoed, design en beeldcultuur). De leerlijnen voor de verschillende kunstvakken hebben de ontwikkeling van de culturele vermogens van de leerlingen als doelstelling: receptief, creërend, reflectief en analyserend.

De accenten lagen bij de partijen wisselend. En het was de vraag of er een instrument kon worden ontwikkeld dat tegemoet zou komen aan al deze wensen.

Mocca:

- Kijken naar waar behoefte aan is
- Beoordeling voor cultuureducatie, legitimatie voor de vakken, sturing voor ll.
- Werkbaar (bespreken in leerlijnenlabs)
- Als aanbieder heb je een interessant aanbod voor scholen

SKVR:

- Hebben te maken met scholen met leertijdverlenging.
- In de lessen en ateliers ligt de nadruk op actieve kunstbeoefening. Beleving, plezier, betrokkenheid en welbevinden staan voorop.
- 3 pijlers: creërend vermogen, presenteren en sociale competenties.

Cultuurstation:

- Werkbaar
- Voor alle disciplines kan gelden
- Waar doelen/competenties integraal in terug te vinden zijn (creëren, presenteren, sociale competenties)
- De ontwikkeling inzichtelijk maakt (tot nu toe vaak alleen inzet en vaardigheden)

Koorenhuis:

- In overleg met scholen (vraaggericht, maatwerk)
- Behoefte aan beoordelingen inzichtelijk maken voor leerkracht, ll., ouders, subsidie

Allen vinden het belangrijk dat de leerling als totaal wordt gezien en een echte summatieve beoordeling van de kunstvakken is niet echt wenselijk. Bij een aantal partijen werd binnen de eigen geledingen ook al gewerkt aan ontwikkelingen van toetsinstrumenten binnen het kader van CmK. Door drukke werkzaamheden van de meeste partners en de eigen interne ontwikkelingen mbt dit onderwerp werd het overleg met ons niet gecontinueerd. Uiteindelijk hebben we met Mocca een vervolgtraject ingezet.

In juli 2014 is er een extra overleg geweest met Mocca dat heeft geresulteerd in een bijeenkomst van vakleerkrachten in het najaar. Deze vakleerkrachten nemen deel aan de zogeheten leerlijnenlabs van Mocca.

In het najaar is deze bijeenkomst met 8 vakleerkrachten (theater, dans en beeldend) bij Mocca gehouden waarbij wij ons bijgestelde model hebben gepresenteerd. In de brainstormsessie wilden we graag antwoord hebben op de volgende vragen:

- worden er nu ook beoordelingsinstrumenten gebruikt en door wie (vakleerkracht en/of leerkracht)?
- worden deze beoordelingsinstrumenten formatief of summatief gebruikt?
- is dit model werkbaar, welke hoofdrubrieken moeten er zeker in?
- missen er aspecten en hoe gedetailleerd moet het voor de verschillende disciplines?
- is het vakjargon een struikelblok in de praktijk bij de leerkrachten mbt tot de kunstdiscipline (begrijpen zij het vakjargon?)
- willen ze het uitproberen in middenbouw PO? Zo ja op welke termijn?

Verhelderend was de bijeenkomst voor ons maar ook voor de deelnemers. Waardering en plaats van de kunstvakken op de scholen verschillen enorm en ook de beoordeling van de vakken en hoe het meetelt in leerlingvolgsysteem. Ook waren er grote verschillen in de rapportage van de leerling resultaten naar groepsleerkrachten en/of ouders. Van vakken die echt helemaal onder de streep staan en vooral gericht op inzet, vlijt en gedrag tot uitgebreide portfolio's en volgsystemen door de jaren heen. De overdracht naar de groepsleerkracht gaat in bijna alle gevallen moeizaam. Er is weinig waardering voor de resultaten en/of wordt er een" verschillende taal" gesproken door vakleerkracht en groepsleerkracht. Een volginstrument zou deze communicatie juist kunnen verbeteren.
Alle deelnemers zagen mogelijkheden voor het model maar vonden ook dat de vakdiscipline daarbinnen meer aandacht moest krijgen. Dit kwam dus overeen met de resultaten uit de kenniskring
Als voorwaarde werd gesteld dat het gebruiksvriendelijk moet zijn, digitaal en gekoppeld aan het bestaande leerlingvolgsysteem. Alle deelnemers aan deze brainstormsessie werkten met het leerlingvolgsysteem ParnasSys. In dit systeem wordt gewerkt met bolletjes om vorderingen en niveaus aan te duiden en is er geen aparte mogelijkheid voor de kunstvakken. Belangrijk detail. De meeste vakdocenten hebben geen toegang tot ParnasSys maar moeten dit over laten aan de groepsleerkracht. De beoordeling/waardering m.b.t. de kunstvakken wordt niet ingevoerd in dit systeem maar krijgen een aparte vermelding op het rapport.

Leerlingvolgsystemen PO

In het najaar hebben wij onderzoek gedaan naar de leerlingvolgsystemen die gebruikt worden in het onderwijs. We informeerden bij ESIS en SchoolOAS naar hoe hun volgsystemen zijn opgezet en of de kunstvakken er in zijn ondergebracht. Bij beiden bleek dat de opzet van de database eenvoudig was. Men werkte met een vijfpuntschaal voor de verschillende vakken. De kunstvakken waren niet meegenomen in het pakket. Bij ESIS werd er wel gekeken naar de mogelijkheid om een apart pakket te ontwikkelen voor de creatieve vakken. Voor het gebruik van deze uitbreiding op het basispakket zouden scholen per kind een bijdrage moeten betalen. Het was daarom de vraag of dit pakket er ooit zou komen. Daarbij werd aangegeven dat een instrument voor de kunstvakken alleen zou bestaan uit een invulkaart met een vijfpuntschaal. Een instrument ontwikkelen gebaseerd op de cirkel van Lucas was ondenkbaar, omdat men binnen de bestaande volgsystemen niet kan werken met afbeeldingen. We hebben ook een oriëntatiegesprek gehad bij ParnasSys (leerlingvolgsysteem) in Deventer. Zij zijn 80% aandeelhouder in leerlingvolgsysteem in PO. Hun volgsysteem is vooral gericht op de basisvakken en gaat uit van de generieke doelen van SLO. Er is wel een mogelijkheid om een eigen leerlijn in te vullen voor kunstzinnige oriëntaties, maar ook dat kost extra geld per leerling.
Ook zij constateren een geringe aandacht voor de vakken onder de streep. Inmiddels is ParnasSys wel bezig met een aangepast leerling volgsysteem voor lichamelijke oefening. Als er veel vraag zou komen voor de kunstvakken uit het werkveld dan overwegen ze misschien daar wel iets mee te doen.

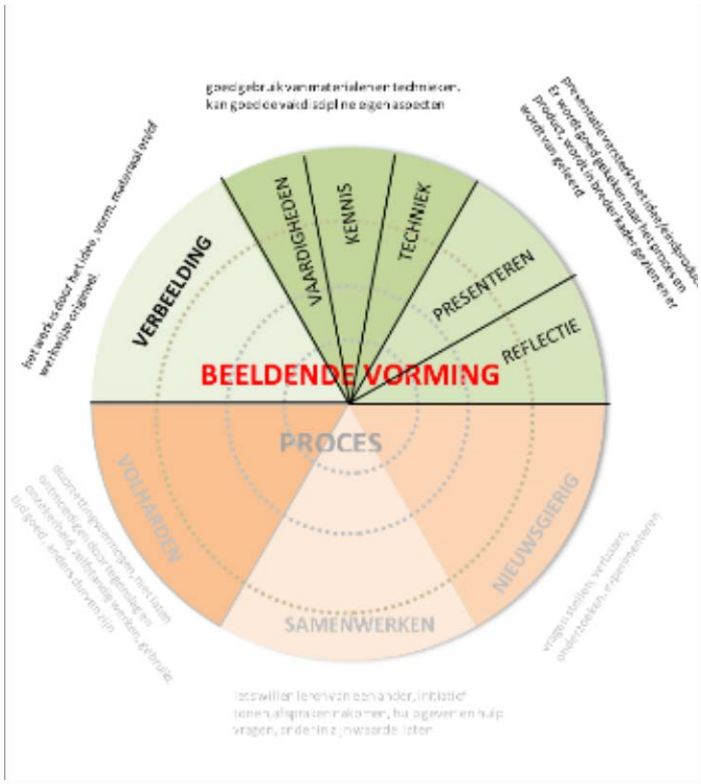

Afbeelding 3. pilot voor Beeldende Vorming

Naar aanleiding van de verschillende gesprekken met kenniskring en vakleerkrachten is het volginstrument aangepast. Afbeelding 3 .
In de uiteindelijke versie is evalueren aan presenteren toegevoegd, en vaardigheden en techniek zijn samengevoegd. Er is dus een uiteindelijke cirkel ontstaan met 8 segmenten waarbij zowel proces en product benoemd worden.
Vanuit deze basis zijn voor we voor zowel beeldende vorming als voor theater de onderliggende rubrics gaan invullen. Wij zijn hierbij uitgegaan van groep 5/6 PO (de middenbouw). Inhoudelijke invulling van de rubric is gebaseerd op de leerlijnen van de SLO[4].

Pilot Beeldende Vorming

Het model is besproken met twee groepsleerkrachten van basisscholen in Amsterdam. Tegelijkertijd is door drie duo's studenten uit het tweede leerjaar tijdens een aantal projectdagen de pilotversie van het model getest op twee andere basisscholen in Amsterdam. Eén school had een vakleerkracht beeldende vorming en de andere school had twee klassen met groepsleerkrachten.

[4] http://downloads.slo.nl/Documenten/Leerlijn%20Beeldend.pdf

Groep 5 -6 PO volginstrument kunstzinnige oriëntatie Beeldend

VOLHARDEN	*De leerling geeft snel op, en werkt niet door. De concentratie is laag en de tijd wordt niet goed benut.*	*De leerling werkt door. De leerling laat zich wel snel afleiden en de tijd wordt niet altijd efficiënt gebruikt.*	*De leerling werkt voldoende door. Is gemotiveerd en benut de tijd voldoende. De leerling laat zien dat hij kan doorzetten ook als het wat tegen zit.*	*De leerling heeft een goed doorzettingsvermogen en wil echt uit zichzelf het werk maken. De leerling laat zich niet door tegenslag ontmoedigen. Werkt zelfstandig en gemotiveerd en benut de tijd volledig.*
SAMENWERKEN	*De leerling vindt werken met anderen niet prettig en kan moeilijk meedoen in de groep. De leerling doet alleen maar iets als een ander het vraagt en komt zijn afspraken vaak niet na. De leerling luistert niet naar de anderen en laat de ander(en) niet in zijn/hun waarde.*	*De leerling vindt samenwerken niet altijd prettig en moet door de docent aangestuurd worden om initiatief te nemen. De leerling moet toch vaak aan afspraken herinnerd worden. De leerling vindt het resultaat wel belangrijk maar luistert niet altijd even goed naar de anderen.*	*De leerling vindt samenwerken meestal prettig en toont initiatief. De leerling komt de gemaakte afspraken voldoende na. De leerling vindt het resultaat wel belangrijk, maar laat de ander in zijn waarde.*	*De leerling heeft plezier in het werken met anderen. Hij wil leren van elkaar. De leerling toont initiatief en komt gemaakte afspraken na. Hij wil tot het beste resultaat komen. De leerling laat anderen in zijn waarde.*
NIEUWSGIERIG ZIJN	*De leerling doet nauwelijks of geen onderzoek en heeft snel voor een oplossing gekozen zonder de mogelijkheden te bestuderen. De leerling heeft geen nieuwe dingen geprobeerd en kijkt niet naar nieuwe mogelijkheden.*	*De leerling heeft wel wat onderzoek gedaan maar in het werkstuk zijn de resultaten van het onderzoek niet goed te zien. Het onderzoek is vooral op advies van de docent. De leerling ziet incidenteel dat experimenten meer mogelijkheden bieden.*	*De leerling heeft voldoende onderzoek gedaan. De resultaten hiervan zijn zichtbaar in het werkstuk. ZE hadden nog wel beter ingezet kunnen worden. De leerling experimenteert om op nieuwe ideeën /oplossingen te komen. maar kan dit nog meer inzetten voor het eindwerk.*	*De leerling kan bronnenonderzoek doen en kan zich verdiepen in het onderwerp. De leerling maakt zijn onderzoek en keuzes goed zichtbaar in zijn werk. De leerling kan binnen de context van het thema/onderwerp gericht experimenteren met de samenhang tussen onderwerp beeldaspecten.*

Afbeelding 4 Voorbeeld beeldende vorming (zie complete uitwerking bijlage 1)

In het gesprek met de twee groepsleerkrachten kwam al snel naar voren dat de omschrijvingen in de rubric erg wisselend worden uitgelegd. Wel zien beide leerkrachten mogelijkheden om dit model te gebruiken om ontwikkelingen duidelijk te maken aan ouders, teamleden en eventueel zelfs aan de leerlingen. Vooral de verschillende aspecten binnen het volginstrument en niet alleen de benadering vanuit een kunstvak alleen ervaren zij als compleet en een verbetering t.o.v. de huidige praktijk. Ook geeft het hun houvast om verschillende aspecten van een kunstvak te benoemen. Het belang en het effect van het gebruik van zo'n volginstrument is vooral ook een zaak van ondersteuning door de directie en het team: hoe belangrijk vinden zij deze vakken voor de ontwikkeling van het kind?.

Bij de testfase van de pilot van het volginstrument door de tweedejaars studenten tijdens de projectdagen was er een duidelijk verschil in uitkomst. Studenten en leerkracht hadden steeds 2 leerlingen genomen ter observatie tijdens de lessen. Op de school met de groepsleerkracht liepen de uitkomsten nogal uiteen. De benadering van de rubric was verschillend en er was onduidelijkheid bij de leerkracht over de betekenis van bepaalde "vaktaal". De vakleerkracht op de andere school behoefde geen extra uitleg en ook bij de nabespreking wisten beide partijen wat er bedoeld werd met de onderliggende rubric en waren er nauwelijks verschillen bij leerlingen in het model tussen de vakleerkracht en de studenten. Dit ondanks het feit dat de studenten de leerlingen nog niet zo goed kenden.
Op beide scholen waren de studenten slechts twee keer aanwezig gedurende de projectdagen en kenden de kinderen nauwelijks. Het is lastig om als gast (kunst)vakleerkracht voor slechts enkele lessen voor een leerling die je nauwelijks kent een beoordeling op de criteria te geven. Soms is de tijd te kort of is het zo'n arbeidsintensieve taak er geen, of nauwelijks tijd is om je te focussen op één leerling.
Het is in ieder geval van groot belang om de onderliggende rubric vooraf goed door te spreken en een "gezamenlijke taal" te hanteren.

Pilot Drama (Theater)

Op twee scholen primair onderwijs in Den Haag en op één school primair onderwijs in Amsterdam is het instrument in papieren vorm getest door vakdocent theater tijdens vier lessen aan groep 5/6. In de evaluatiegesprekken kwam naar voren dat er dusdanig weinig contactmomenten zijn tussen leerkracht en vakleerkracht, dat samenwerking daar waar het gaat om het volgen van de ontwikkeling binnen de kunstvakken, niet realiseerbaar is. Tegelijkertijd werd aangegeven dat een minder vrijblijvende relatie tussen groepsleerkracht en vakleerkracht essentieel is voor het imago van de kunstvakken binnen het onderwijs en dat een volgsysteem waarbinnen de twee leerkrachten moeten samenwerken wel werd gezien als een eerste belangrijke stap ten aanzien van minder vrijblijvendheid.
Alle docenten maakten op het moment van de test zelf geen gebruik van een volgsysteem. Leerlingen kregen "slechts" een zwak, voldoende of goed op ieder tussen- en eindrapport. Deze waardering werd gecommuniceerd door de leerkracht door middel van het rapport. Het ontbreekt in alle gevallen aan live contact met de vakleerkracht. Deze laatste is ook niet aanwezig bij de terugkoppeling naar de ouder(s).
Dat het instrument verschillende aspecten belicht van het vak werd als positief ervaren. Het bleek echter wel lastig om sommige omschrijvingen op lesniveau te duiden. Wel was het mogelijk om het werk van leerlingen over een langere periode met behulp van het instrument te toetsen.
Op een van de scholen werken alleen gastdocenten. Deze zien de kinderen te weinig en te kort om een duidelijk beeld te kunnen vormen. Op scholen met een theaterleerlijn of theaterlessen op regelmatige basis bleek het wel mogelijk om het instrument in te zetten. Daar werden de vakoverstijgende criteria als waardevol ervaren omdat het wel degelijk het gesprek met de leerkracht vergemakkelijkte.
De opzet van het instrument en de poging om een dialoog te starten tussen leerkracht en vakleerkracht werd als zeer positief ervaren. Gesprekken over de voortgang binnen de lessen theater wordt niet tot zelden besproken tijdens de oudergesprekken. Daarbij wordt dat gesprek nooit gevoerd door de theaterdocent maar geeft de leerkracht de waardering van de vakleerkracht door aan de ouders.

VAARDIGHEDEN/ TECHNIEK	☐*De leerling kan spel en theatrale middelen gebruiken om zijn ideeën vorm te geven*	☐*De leerling kan spel en theatrale middelen gebruiken om zijn ideeën vorm te geven maar kiest nog wel voor de veilige weg.* *De leerling heeft nog wel veel hulp nodig bij de uitvoering.*	☐*De leerling kan spel en theatrale middelen gebruiken om zijn ideeën vorm te geven en kan hierin verschillende keuzes maken* *De leerling vraagt incidenteel om hulp en gebruikt slechts een deel van de mogelijkheden*	☐*De leerling spel en theatrale middelen gebruiken om zijn ideeën vorm te geven en doet dit zelfstandig.* *Hij beheerst deze en maakt goed gebruik van alle mogelijkheden om zijn idee te verbeelden.*
KENNIS	☐*De leerling kan geen speelstijlen en/of theatergenres noemen.*	☐*De leerling kan enkele speelstijlen en/of theatergenres en kernmerken hiervan benoemen*	☐*De leerling kan meerdere speelstijlen en/of theatergenres en meerdere kernmerken hiervan benoemen .*	☐*De leerling kan verschillende theatermakers, speelstijlen, theatergenres en kernmerken hiervan benoemen.*

PRESENTEREN/ EVALUEREN	☐*De leerling presenteert zijn werk niet duidelijk. Het geeft een rommelige indruk.* *De leerling spreekt zonder waardering over zijn eigen werk en dat van anderen.*	☐*De leerling presenteert zijn werk voldoende maar vindt het moeilijk het werkproces te benoemen.* *De leerling kan wel zijn waardering voor het eigen product benoemen maar kan nauwelijks waardering uit spreken voor het werk van anderen.*	☐*De leerling presenteert zijn eigen werk goed en kan vertellen over zijn eigen werkproces.* *De leerling kan wel zijn waardering voor het eigen product benoemen maar vindt het soms moeilijk het waardering uit te spreken voor het werk van anderen*	☐*De leerling presenteert zijn eigen werk goed en kan vertellen over het verloop van zijn eigen werkproces en de keuzes die hij daarin heeft gemaakt.* *De leerling kan zijn waardering uitspreken voor het eigen product en werkproces en dat van anderen*
REFLECTEREN	☐*De leerling kan vertellen over wat hij heeft gemaakt en kan kijken naar en praten over het werk van groepsgenoten .*	☐*De leerling kan in een reflectief gesprek betekenis geven aan een scene en/of spel Hij heeft daarbij nog hulp nodig van de leerkracht*	☐*De leerling kan in een reflectief gesprek betekenis geven aan een scene/ en of spel en kan die betekenis koppelen aan zijn eigen belevingswereld.*	☐*De leerling kan in een reflectief gesprek reflecteren op het werk van zichzelf en van anderen en kan er betekenis aan koppelen*

Afbeelding 5 Voorbeeld drama (zie complete uitwerking bijlage 2)

Een ander struikelblok bij het gebruik was tijdgebrek. Binnen het volginstrument is binnen de les tijd inbouwen voor reflectie een uitgangspunt. Voordat je bepaalde omschrijvingen kunt invullen dient er sprake te zijn van reflectie. Vakleerkrachten gaven aan dat de lessen theater erg kort duren (max 1 uur). Binnen deze lestijd tijd

inbouwen voor reflectie leek een drempel. Tegelijkertijd kwam naar voren dat wel de tijd nemen voor reflectie, nieuwe inzichten opleverde zowel bij de leerling als bij de theaterdocent. Het analoge instrument werd als gebruiksonvriendelijk bestempeld. Een digitaal instrument zou de voorkeur hebben. Echter omdat theaterdocenten geen toegang hebben tot ParnasSys is het de vraag of er iets ontworpen kan worden dat aansluit bij bestaande volgsystemen en tegelijkertijd door de theaterdocent zelf kan worden ingevuld.

Digitale uitvoering volginstrument

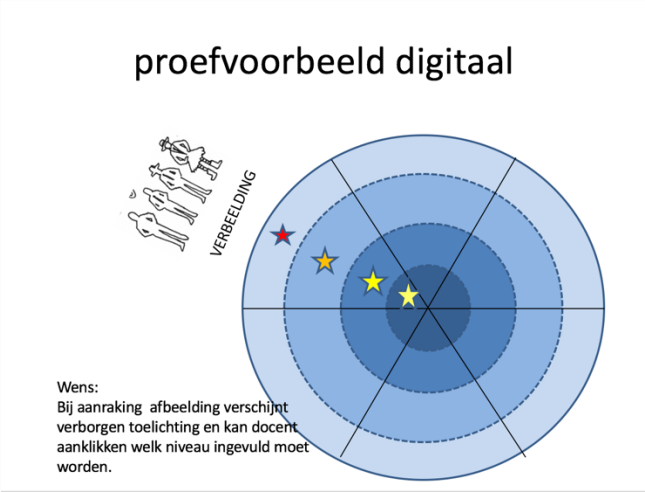

Afbeelding 6. Proefvoorbeeld digitaal

Al bij de eerste brainstormsessie met de vakleerkrachten bij Mocca was al snel duidelijk dat om dit volginstrument te laten slagen het een gebruiksvriendelijke, digitale uitvoering moest worden. Het liefst gekoppeld aan bestaande leerlingvolgsystemen, te printen, etc. In een digitale vorm kan per gebruikersgroep een toelichting op de criteria worden weergegeven en bijvoorbeeld een pop-up per niveau zichtbaar worden gemaakt. Daarbij is een digitale versie de enige manier om de uitwisseling tussen groepsleerkracht en vakleerkracht te faciliteren.

Er is contact gelegd met het projectbureau van het Grafisch Lyceum Utrecht (GLU). Hier kunnen opdrachten worden geplaatst die door studenten worden uitgevoerd. Zij zagen zeker mogelijkheden om een app of website te bouwen. Na een start van de opdracht hebben we lang moeten wachten op enig resultaat en liep dit op niets uit omdat de desbetreffende student ophield met de studie. Na de zomervakantie zou er opnieuw gestart worden met nieuwe stunten maar GLU haakte hierbij af. Daarna is er contact geweest met de Hogeschool van Amsterdam (HvA) afdeling Communication en multimedia design, Het Mediacollege Amsterdam, Eindhoven TU. Uiteindelijk hebben deze contacten niets opgeleverd. De ene opleiding vond het te simpel, de andere juist de complex.
Al snel bleek een digitaal instrument dat voldoet aan de eisen van de school een vereiste. Na deze pogingen waarin wij hoopten op een win-win situatie is er een offerte gemaakt bij een extern bureau. Zij hebben goed in kaart gebracht wat er nodig is, maar ons ook het inzicht gegeven dat het behoorlijk complex is wil je het laten gebruiken door verschillende externen en het wil koppelen aan een bestaand leerlingvolgsysteem. De kosten zijn dermate hoog dat de beslissing is genomen niet door te gaan met dit traject.

Tenslotte

Wij zien nog steeds veel mogelijkheden voor een volginstrument voor de kunstvakken voor het PO, vooral om dat het de dialoog op gang kan brengen binnen een team, tussen groepsleerkrachten en vakleerkrachten, naar ouders toe en eventueel te gebruiken is in het gesprek met de leerling .

Het feit dat in dit model het kind centraal staat met verschillende skills en het niet een afvinklijstje is van losse vaardigheden, het proces en het product in beeld worden gebracht vinden wij een grote pré. Een ander voordeel is dat de andere kunstdisciplines makkelijk in te voegen zijn waardoor er een volginstrument is dat ook het belang van de kunstvakken laat zien in de totale benadering van de leerling.

Hannie Kortland
Corina Lok
juli 2016

Bijlages

Bijlage 1. Pilot rubric Kunstzinnige oriëntatie Beeldende Vorming groep 5-6 PO

Bijlage 2. Pilot rubric Kunstzinnige oriëntatie Drama groep 5-6 PO

Bijlage 1. Pilot rubric Kunstzinnige oriëntatie Beeldende Vorming groep 5-6 PO

VOLHARDEN	*De leerling geeft snel op, en werkt niet door.* *De concentratie is laag en de tijd wordt niet goed benut.*	*De leerling werkt door. De leerling laat zich wel snel afleiden en de tijd wordt niet altijd efficiënt gebruikt.*	*De leerling werkt voldoende door. Is gemotiveerd en benut de tijd voldoende.* *De leerling laat zien dat hij kan doorzetten ook als het wat tegen zit.*	*De leerling heeft een goed doorzettingsvermogen en wil echt uit zichzelf het werk maken. De leerling laat zich niet door tegenslag ontmoedigen. Werkt zelfstandig en gemotiveerd en benut de tijd volledig.*

SAMENWERKEN	*De leerling vindt werken met anderen niet prettig en kan moeilijk meedoen in de groep. De leerling doet alleen maar iets als een ander het vraagt en komt zijn afspraken vaak niet na.* *De leerling luistert niet naar de anderen en laat de ander(en) niet in zijn/hun waarde.*	*De leerling vindt samenwerken niet altijd prettig en moet door de docent aangestuurd worden om initiatief te nemen. De leerling moet toch vaak aan afspraken herinnerd worden. De leerling vindt het resultaat wel belangrijk maar luistert niet altijd even goed naar de anderen.*	*De leerling vindt samenwerken meestal prettig en toont initiatief. De leerling komt de gemaakte afspraken voldoende na. De leerling vindt het resultaat wel belangrijk, maar laat de ander in zijn waarde.*	*De leerling heeft plezier in het werken met anderen. Hij wil leren van elkaar.* *De leerling toont initiatief en komt gemaakte afspraken na. Hij wil tot het beste resultaat komen.* *De leerling laat anderen in zijn waarde.*

NIEUWSGIERIG ZIJN	*De leerling doet nauwelijks of geen onderzoek en heeft snel voor een oplossing gekozen zonder de mogelijkheden te bestuderen.* *De leerling heeft geen nieuwe dingen geprobeerd en kijkt niet naar nieuwe mogelijkheden.*	*De leerling heeft wel wat onderzoek gedaan maar in het werkstuk zijn de resultaten van het onderzoek niet goed te zien.* *Het onderzoek is vooral op advies van de docent.* *De leerling ziet incidenteel dat experimenten meer mogelijkheden bieden.*	*De leerling heeft voldoende onderzoek gedaan. De resultaten hiervan zijn zichtbaar in het werkstuk. Ze hadden nog wel beter ingezet kunnen worden.* *De leerling experimenteert om op nieuwe ideeën /oplossingen te komen. maar kan dit nog meer inzetten voor het eindwerk.*	*De leerling kan bronnenonderzoek doen en kan zich verdiepen in het onderwerp. De leerling maakt zijn onderzoek en keuzes goed zichtbaar in zijn werk.* *De leerling kan binnen de context van het thema/onderwerp gericht experimenteren met de samenhang tussen onderwerp beeldaspecten, materialen en technieken en probeert verschillende dingen uit.*

VERBEELDEN	*De leerling kan zijn ideeën vormgeven in beeldend werk en globaal vertellen wat hij wil maken . Het werk is nog wel erg clichématig en willekeurig. Het eerste de beste idee is als uitgangspunt genomen.*	*De leerling kan een persoonlijke invulling geven aan de opdracht en daarbij gebruik maken van zijn ontdekkingen in de onderzoeksfase.* *De leerling kan bij het vormgeven van zijn ideeën rekening houden met de richtlijnen van de opdracht*	*De leerling maakt gebruik van zijn eigen achtergrond of fascinaties. Het werk is geïnspireerd door het werk van anderen de leerling geeft je daar een eigen invulling aan.* *De leerling heeft veel ideeën en deze zijn voldoende uitgewerkt. In het eindwerk maakt de leerling zichtbaar welk idee hij wilde uitdrukken.*	*De leerling maakt een bewuste keus voor wat hij van zijn onderzoek gebruikt voor zijn eindwerkstuk.* *De leerling kan zijn plannen volgens een bepaalde werkvolgorde uitvoeren en daarbij gebruik maken van zijn kennis en inzicht van materialen technieken en gereedschappen uit de oriëntatiefase.*

REFLECTEREN	*De leerling kan mbv vragen van de leerkracht in een gesprek betekenis geven aan beelden door waarnemen, benoemen en praten en rond beelden verhalen te verzinnen.* *De leerling kan vertellen over zijn werk en kan kijken naar en praten over het werk van groepsgenoten.*	*De leerling kan in een beeldbeschouwingsgesprek de betekenis die hij aan beelden geeft onderzoeken aan de hand van de voorstelling en de vormgeving binnen zijn eigen belevingswereld. Hij heeft daarbij nog hulp nodig van de leerkracht* *Kan over zijn werkstuk vertellen over het verloop van het proces mbv enige gerichte vragen.* *Kan verschillende oplossingen voor het maken van het werkstuk benoemen.*	*De leerling kan in een beeldbeschouwingsgesprek de betekenis die hij aan beeldende kunst en vormgeving geeft onderzoeken en een relatie leggen met de middelen en materialen die zijn gebruikt.* *Maar nog vooral binnen zijn eigen belevingswereld.* *Kan zijn eigen werkwijze vertellen en vergelijken met die van beeldend kunstenaars en vormgevers*	*De leerling kan in een beeldbeschouwingsgesprek de betekenis die hij aan beeldende kunst en vormgeving geeft onderzoeken en een relatie leggen met de middelen en materialen die de maker heeft gebruikt. Hij kan daarbij openstaan voor betekenissen die anderen geven.* *De leerling kan een relatie leggen tussen eigen oplossingen en dat van beeldende kunstenaars/vormgevers. Hij kan hierbij binnen- en buitenschoolse ervaringen betrekken.*

PRESENTEREN/ EVALUEREN	*De leerling presenteert zijn werk niet duidelijk. Het geeft een rommelige indruk.* *De leerling spreekt zonder waardering over zijn eigen werk en dat van anderen.*	*De leerling presenteert zijn werk voldoende maar vindt het moeilijk het werkproces te benoemen. De criteria worden hierbij niet meegenomen.* *De leerling kan wel zijn waardering voor het eigen product benoemen maar kan nauwelijks waardering uit spreken voor het werk van anderen.*	*De leerling kan vertellen over zijn eigen werkproces, maar vindt de koppeling met de criteria nog wel moeilijk te benoemen.* *De leerling kan wel zijn waardering voor het eigen product benoemen maar vindt het soms moeilijk het waardering uit te spreken voor het werk van anderen*	*De leerling kan vertellen over het verloop van zijn werkproces en daarbij zijn werk vergelijken met de criteria van de opdracht en zijn eigen criteria .* *De leerling kan zijn waardering uitspreken voor het eigen product en werkproces en dat van anderen*

VAARDIGHEDEN/ TECHNIEK	*De leerling kan tijdens het werken de gebruikte materialen en gereedschappen benoemen en kent de regels voor veilig gebruik.*	*De leerling kan verschillende materialen en technieken gebruiken om zijn ideeën vorm te geven en hanteert deze goed.* *De leerling heeft nog wel veel hulp nodig bij de uitvoering.*	*De leerling gebruikt verschillende materialen en technieken. De leerling beheerst de gebruikte techniek, maar kiest nog wel voor de veilige weg.* *De leerling vraagt incidenteel om hulp.*	*De leerling gebruikt zelfstandig nieuwe materialen, technieken manieren van werken of nieuwe toepassingen op een zelfstandige manier.* *Hij beheerst de technieken en veiligheidsregels goed. Maakt goed gebruik van de beeldaspecten om zijn idee te verbeelden.*

KENNIS	*De leerling kan geen beeldende kunstenaars en/of kunststijlen noemen.*	*De leerling kan enkele beeldende kunstenaars noemen maar weet nauwelijks kenmerken van de verschillende kunststijlen of stijlperiodes.*	*de leerling kan verschillende beeldende kunstenaars noemen en weet van sommige kunstenaars en de verschillende kunststijlen of stijlperiodes kenmerken te benoemen.*	*De leerling kan verschillende kunstenaars en kunststijlen en/of stijlperiodes noemen en weet kenmerken aan te geven van kunstenaars, kunststijlen en/of stijlperiodes.*

Bijlage 2. Pilot rubric Kunstzinnige oriëntatie Drama groep 5-6 PO

VOLHARDEN	*De leerling geeft snel op, en werkt niet door.* *De concentratie is laag en de tijd wordt niet goed benut.*	*De leerling werkt door. De leerling laat zich wel snel afleiden en de tijd wordt niet altijd efficiënt gebruikt.*	*De leerling werkt voldoende door. Is gemotiveerd en benut de tijd voldoende.* *De leerling laat zien dat hij kan doorzetten ook als het wat tegen zit.*	*De leerling heeft een goed doorzettingsvermogen en wil echt uit zichzelf het werk maken. De leerling laat zich niet door tegenslag ontmoedigen. Werkt zelfstandig en gemotiveerd en benut de tijd volledig.*

SAMENWERKEN	*De leerling vindt werken met anderen lastig en kan moeilijk meedoen in de groep. De leerling doet alleen maar iets als een ander het vraagt en komt zijn afspraken vaak niet na.* *De leerling luistert niet naar de anderen en laat de ander(en) niet in zijn/hun waarde.*	*De leerling vindt samenwerken niet altijd prettig en moet door de docent aangestuurd worden om initiatief te nemen. De leerling moet toch vaak aan afspraken herinnerd worden. De leerling vindt het resultaat wel belangrijk maar luistert niet altijd even goed naar de anderen.*	*De leerling vindt samenwerken meestal prettig en toont initiatief. De leerling komt de gemaakte afspraken voldoende na. De leerling vindt het resultaat wel belangrijk, maar laat de ander in zijn waarde.*	*De leerling heeft plezier in het werken met anderen. Hij wil leren van elkaar.* *De leerling toont initiatief en komt gemaakte afspraken na. Hij wil tot het beste resultaat komen.* *De leerling laat anderen in zijn waarde.*

NIEUWSGIERIG ZIJN	*De leerling kiest snel voor oplossingen zonder verschillende mogelijkheden te onderzoeken.* *De leerling heeft geen nieuwe dingen geprobeerd en kijkt niet naar nieuwe mogelijkheden.*	*De leerling onderzoekt alleen op aandringen van de docent.* *De leerling ziet incidenteel dat experimenten meer mogelijkheden bieden.*	*De leerling doet voldoende onderzoek tijdens het werken.* *De leerling experimenteert om op nieuwe ideeën /oplossingen te komen.*	*De leerling kan onderzoek doen en kan zich verdiepen in een opdracht.* *De leerling kan binnen de context van het thema/onderwerp gericht experimenteren en probeert verschillende dingen uit.*

VERBEELDEN	*De leerling kan zijn ideeën vormgeven met behulp van spel/ theatrale middelen en kan globaal vertellen wat hij wil maken/spelen .* *Het werk is nog wel willekeurig*	*De leerling kan zijn ideeën vormgeven met behulp van spel/ theatrale middelen en door middel van een persoonlijke invulling.* *Er is nog geen sprake van een koppeling tussen de opdracht en de verbeelding*	*De leerling maakt gebruik van zijn eigen achtergrond of fascinaties en kan op basis daarvan zijn ideeën vormgeven met behulp van spel/theatrale middelen* *Er is sprake van een koppeling tussen de opdracht en de verbeelding*	*De leerling maakt een bewuste keus in wat hij wil maken* *Hij inspireert anderen met wat hij maakt en kan naar aanleiding van een opdracht verschillende opties vormgeven. Er is sprake van een duidelijke koppeling tussen de opdracht en de verbeelding*
REFLECTEREN	*De leerling kan vertellen over wat hij heeft gemaakt en kan kijken naar en praten over het werk van groepsgenoten* *.*	*De leerling kan in een reflectief gesprek betekenis geven aan een scene en/of spel Hij heeft daarbij nog hulp nodig van de leerkracht*	*De leerling kan in een reflectief gesprek betekenis geven aan een scene/ en of spel en kan die betekenis koppelen aan zijn eigen belevingswereld.*	*De leerling kan in een reflectief gesprek reflecteren op het werk van zichzelf en van anderen en kan er betekenis aan koppelen*

PRESENTEREN/ EVALUEREN	*De leerling presenteert zijn werk niet duidelijk. Het geeft een rommelige indruk.* *De leerling spreekt zonder waardering over zijn eigen werk en dat van anderen.*	*De leerling presenteert zijn werk voldoende maar vindt het moeilijk het werkproces te benoemen.* *De leerling kan wel zijn waardering voor het eigen product benoemen maar kan nauwelijks waardering uit spreken voor het werk van anderen.*	*De leerling presenteert zijn eigen werk goed en kan vertellen over zijn eigen werkproces.* *De leerling kan wel zijn waardering voor het eigen product benoemen maar vindt het soms moeilijk het waardering uit te spreken voor het werk van anderen*	*De leerling presenteert zijn eigen werk goed en kan vertellen over het verloop van zijn eigen werkproces en de keuzes die hij daarin heeft gemaakt.* *De leerling kan zijn waardering uitspreken voor het eigen product en werkproces en dat van anderen*

VAARDIGHEDEN/ TECHNIEK	*De leerling kan spel en theatrale middelen gebruiken om zijn ideeën vorm te geven*	*De leerling kan spel en theatrale middelen gebruiken om zijn ideeën vorm te geven maar kiest nog wel voor de veilige weg.* *De leerling heeft nog wel veel hulp nodig bij de uitvoering.*	*De leerling kan spel en theatrale middelen gebruiken om zijn ideeën vorm te geven en kan hierin verschillende keuzes maken* *De leerling vraagt incidenteel om hulp en gebruikt slechts een deel van de mogelijkheden*	*De leerling spel en theatrale middelen gebruiken om zijn ideeën vorm te geven en doet dit zelfstandig.* *Hij beheerst deze en maakt goed gebruik van alle mogelijkheden om zijn idee te verbeelden.*

KENNIS	*De leerling kan geen speelstijlen en/of theatergenres noemen.*	*De leerling kan enkele speelstijlen en/of theatergenres en kernmerken hiervan benoemen*	*De leerling kan meerdere speelstijlen en/of theatergenres en meerdere kernmerken hiervan benoemen .*	*De leerling kan verschillende theatermakers, speelstijlen, theatergenres en kernmerken hiervan benoemen.*